

НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ ТІНЬОВИХ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АГРЕСІЇ З БОКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Анотація

Розглянуто основні механізми тінізації фінансових потоків у процесі військової агресії Російської Федерації (РФ) проти України. Проаналізовано ключові тенденції тінізації фінансових потоків, пов'язаних із окупацією частини Донецької та Луганської областей, анексією АР Крим, а також їх наслідки для економіки держави. Окреслено основні напрями зниження загроз національній безпеці, в тому числі її фінансової складової у процесі агресії зі сторони РФ та запропоновано механізми мінімізації економічних втрат для України.

НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ ТІНЬОВИХ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У ПРОЦЕСІ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АГРЕСІЇ З БОКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Окупація АР Крим Російською Федерацією та військова агресія на Донбасі зумовлюють загострення негативних соціальних та економічних процесів, пов'язаних з тінізацією фінансових потоків, які можна вважати передумовою та наслідком неофіційної (позазаконної) господарської діяльності, відображенням не лише «гібридної війни» зі сторони РФ, а й, певною мірою, «гібридного спротиву» України. В сукупності створюється загроза для економіки, зокрема й фінансовій безпеці, індикатори якої впродовж останніх років різко погіршуються (табл. 1).

Таблиця 1

Показники стану фінансової безпеки України за 2012-2014 рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	Граничне значення	Роки			
		2012	2013	2014	у відношенні до 2011 р., в.п.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	не більше 30	31,6	30,4	28,2	-0,6
Співвідношення обсягу дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, %	не більше 3	3,8	4,5	4,7	1,2

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	не більше 30	-91,5	-82,4	-249	-119
Співвідношення обсягу дефіциту, профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %	не більше 5	9,2	12,8	4,9	-3,3
Обсяги трансфертів з державного бюджету, % до обсягу ВВП	не більше 15	8,8	8,0	6,1	7,7
Співвідношення обсягу грошового агрегату М3 до обсягу ВВП (рівень монетизації), %	не більше 50	54,88	61,14	61,07	8,42
Співвідношення обсягу ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	не більше 2	1,83	1,65	1,64	-0,27
Обсяг готівки, % до ВВП	не більше 4	14,42	16,01	18,06	3,27
Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107	99,80	100,50	124,90	20,3
Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих банківськими установами, %	не менше 30	48,35	45,69	42,36	0,36
Рівень середньої процентної ставки кредитів банківських установ відносно інфляції, %	не більше 5	16,83	17,41	15,77	6,5
Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до дол. США до показників попереднього періоду	не більше 6	0,04	6,78	91,84	91,49
Відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загального обсягу депозитів (рівень доларизації), %	не більше 25	44,03	37,4	43,4	0,43
Валові міжнародні резерви України, місяці імпорту	не менше 3	2,81	2,4	2,2	-1,65

Розраховано за:^{1,2}

Негативні тенденції тінізації фінансових потоків в умовах «гібридної» військової агресії на Донбасі та після окупації АР Крим проявляються у такому.

1. Російська Федерація, щонайменше, протягом 2014-2016 рр. фінансує терористів, що воюють на Сході України та причетні до створення так званих «ДНР» та «ЛНР». Незважаючи на те, що представники РФ неодноразово заявляли про відсутність російських військ на окупованих територіях в Україні та непричетність до «внутрішнього» конфлікту³, за оцінками експертів видання «Bild», *РФ витрачає близько одного мільярда євро за рік на нелегальне*

¹ <http://www.ukrstat.gov.ua/>

² Ухналь Н. М. Фінансова безпека України в контексті сучасних трансформаційних процесів / Н. М. Ухналь // Наукові праці НДФІ. – 2014. – № 2 (67). – С.126-138.

³ Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. – Центр Разумкова. – НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА. – №5-6. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/analytic_5_6_Ukr_Ros_2014_site_s.pdf

фінансування окупованих територій Луганської та Донецької областей, у тому числі військові дії, інфраструктуру, соціальне забезпечення тощо (табл. 2).

Таблиця 2

**Обсяги витрат РФ на окупованих територіях
Донецької та Луганської областей⁴**

<i>Стаття витрат</i>	<i>Виплати у розрахунку на одну особу, тис. євро (тис. рос. рублів)</i>	<i>Чисельність отримувачів виплат, тис. осіб</i>	<i>Щомісячні загальні витрати (млн євро)</i>
Зарплата «чиновникам»	51 (4,0)	800,0	40,8
Пенсії	28 (2,2)	1078,8	30,2
Допомога з безробіття	30 (2,4)	40,0	1,2
Соціальна допомога	24 (2,0)	100,0	2,4
Витрати на бойовиків	150 (12,7)	30,0	4,5

Довідково. Відповідно до Рішення Міжвідомчої комісії з надання гуманітарної підтримки потерпілим територіям південно-східних районів Донецької та Луганської областей України в Держдумі РФ від 23 жовтня 2015 р., управління сепаратистськими територіями розділене між шістьма робочими групами п'яти російських міністерств. Так званий «уряд» Донбасу контролює всі процеси – від податкових зборів і фінансів до відновлення інфраструктури, громадського транспорту, торгівлі ресурсами, створення ринку електроенергії тощо⁵.

2. На збільшення обсягів нелегальних фінансових потоків істотно впливає запровадження спеціального режиму функціонування регіонів Донбасу, що перебувають поза контролем державних органів управління України. Це частково відбувалося під час зміцнення контролю парамілітарних угруповань та прямого впливу РФ, а також внаслідок об'єктивних рішень щодо закриття та евакуації державних та бюджетних установ, відокремлення окупованих районів від мережі Державної казначейської служби, припинення фінансування бюджетної сфери, виплат зарплат, пенсій та соціальної допомоги. В цих умовах адміністрації самопроголошених «ДНР» і «ЛНР» контролюють близько третьої частини районів Донецької та Луганської областей, або близько 6,9% території України.

Довідково. На окупованих територіях розміщені основні промислові агломерації Донбасу, сконцентровані переважна більшість вугільних підприємств (видобувається до 50% обсягу вугілля), металургійні та машинобудівні підприємства (Донецько-Макіївська, Горлівсько-Єнакіївська, Шахтарська агломерації), електростанції (Зуєвська ТЕС

4 Россия тратит на оккупацию донбасса один миллиард евро в год - bild<http://ru.tsn.ua/ato/rossiya-tratit-na-okkupaciyu-donbassa-odin-milliard-evro-v-god-bild-561918.html>

5 Bild: Россия напрямую управляет Донбассом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.tut.by/world/490587.html>

(ДТЕК)), Старобешівська ТЕС («Донбасенерго»)). З окупованих територій існує вихід до Азовського моря (м. Новоазовськ). Безумовно, на економіку регіону негативно вплинуло порушення традиційних виробничих вертикально-горизонтально інтегрованих мереж «вугілля–кокс–метал», що сприяє формуванню нових тіньових та кримінальних інститутів, активізації продажу видобутих на окупованій території природних ресурсів та виготовленої кінцевої продукції, оскільки «ДНР» та «ЛНР» не визнані як державні утворення і не можуть офіційно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність.

3. Діяльність підприємств на окупованих територіях пов'язана з такими об'єктивними підставами поширення корупції та тінізації господарської діяльності та фінансових потоків: (1) відсутність єдиних правил та нормативно-розпорядчих документів ведення бізнесу, ручний режим управління економікою; (2) примушення керівників і власників підприємств перереєструватися на території «ДНР» або «ЛНР», здійснювати сплату податків і зборів; (3) руйнування залізничних та автошляхів транспортної мережі і, як наслідок, активізація корупційних проявів з обох сторін військових дій; (4) можливість здійснення фінансових розрахунків через об'єктивне офіційне блокування функціонування банківської системи на окупованих територіях; (5) труднощі закупівлі сировини, необхідної для діяльності промислових підприємств як на окупованих територіях, так і в інших регіонах України; (6) перешкоди реалізації продукції в Україні та за її межами через невизначений статус окупованих територій та неможливість виходу на міжнародні ринки товарів (послуг), капіталів, одержання міжнародних сертифікатів без реєстрації в Україні; (7) вивіз обладнання стратегічних підприємств до РФ, руйнування або припинення діяльності промислових суб'єктів господарювання; (8) заборона з боку терористичних угруповань вивозу активів з підконтрольних територій (так, у 2014 р. представники «ДНР» перешкодили компанії «HeidelbergCement» перенести виробництво з м. Амросіївка у західні області України; (9) «націоналізація» майна, повне або часткове знищення торгових об'єктів, логістично-розподільчих центрів.

4. Незважаючи на Постанову НБУ №466 від 6 серпня 2014 року «Про призупинення здійснення фінансових операцій», яка стосувалася всіх видів фінансових операцій підприємств і населення у населених пунктах, не

контрольованих владою України), реально більшість банків продовжувала функціонувати у безготівковому режимі на територіях «ДНР» і «ЛНР». Винятком був Державний банк «Ощадбанк», який продовжував як безготівкову так і готівкову активність на окупованих територіях ще у кінці 2014 р. – на початку 2015 р. Заборона мотивувала промислові підприємства окупованих територій, переоформляти рахунки на відділення банків в інших регіонах України. Відтак, форми і методи розрахунків за поставлені з окупованих територій товари без наявності офіційних банківських зв'язків знаходяться у площині масштабних схем відмивання коштів та поширення корупції.

5. Спостерігається невизначеність у відносинах з постачання і розрахунків за газ та електроенергію, які надходять з території України. У жовтні 2014 р. представники НАК «Нафтогаз України» повідомляли, що постачання та розподіл газу на окупованих територіях контролюються терористами, а споживачі безоплатно, без належного документального оформлення використовують значні обсяги природного газу. У зв'язку з цим, НАК «Нафтогаз України» пропонував «...відключити цю зону від поставок газу на магістральному газопроводі», проте відключення не відбулося і заборгованість з боку «ДНР» та «ЛНР» за поставлені електроенергію та газ зростає.

Довідково. Як зазначалося фахівцями Міністерства фінансів у 2014 р. втрати держави, пов'язані лише з недоплатою за комунальні послуги становили близько 200 млн дол. США на місяць⁶. За даними експертів Міністерства енергетики та вугільної промисловості з вересня 2014 до березня 2015 р. у зону АТО було поставлено приблизно 1,5 млрд куб.м газу і заборгованість споживачів досягнула обсягу приблизно 9 млрд. грн⁷. У 2015 р. РФ почала поставки газу в «ЛНР» і «ДНР» через раніше законсервовані газовимірювальні станції «Прохорівка» і «Платово» на територіях неконтрольованих Україною. Представники ВАТ «Газпром» стверджують, що ці поставки здійснюються за контрактом з НАК «Нафтогаз України», внаслідок чого боргові зобов'язання України збільшуються⁸. Уряд України відмовився оплачувати ці поставки, оскільки на цих станціях відсутні представники НАК «Нафтогаз України», відтак, – не можливо контролювати надходження газу. Перед тим Президент РФ надав доручення уряду

⁶ Портал «Insider» від 17.12.2014, «Війна на Донбасі коштує Україні \$200 млн на місяць, – Яресько» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/business/5491806a2892e/>.

⁷ Портал «Економічна правда» від 10.04.2015, «Заборгованість за поставлений в зону АТО газ становить 9 мільярдів – Демчишин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2015/04/10/538084/>

⁸ У Ахметова уверяют, что поставки угля из зоны АТО разблокированы Среда, 9 декабря 2015 <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2015/12/9/571624/>.

відновлення поставок вугілля в Україну у відповідь на відновлення електропостачання у Крим.

6. На даний час на окупованих територіях поширюється використання «копанок» для видобування вугілля, більшість з яких контролюється терористами для вивозу видобутого вугілля на територію РФ. При цьому, продовжують зростати обсяги «контрабандних» поставок вугілля з окупованих територій на підприємства інших регіонів України. Паливо зберігається на вугільних складах на півночі Донецької, а також у Дніпропетровській та Харківській областях⁹, хоча, як зазначалося, банківські зв'язки для офіційної безготівкової оплати поставок вугілля відсутні. Наприкінці 2014 р. українська влада офіційно підтвердила, що купуватиме вугілля з шахт, які перебувають на тимчасово окупованих територіях¹⁰. На даний час обсяги закупівель становлять близько 4 млн тон на рік, причому часто поставлене вугілля видавалося за поставки з Південноафриканської Республіки. Реально відбувалося постачання вугілля з окупованих районів Донбасу з використанням тіньових схем через російські морські порти та залізничні станції за значно вищою ціною¹¹.

7. Незважаючи на воєнні дії, підприємства окремих фінансово-промислових груп (ФПГ) України продовжують функціонувати на окупованих територіях, зокрема це: (1) Систем Кепітал Менеджмент (СКМ), у якій на окупованих територіях залишилися підприємства металургійної, енергетичної та машинобудівної сфер. Представникам цієї ФПГ терористи дозволяють оплачувати податки у бюджет України. Станом на 2016 р. економічна ситуація на цих підприємствах покращилася порівняно з 2015 р. Так, наприклад, Шахта «Комсомолець Донбасу» видобула вугілля на 12 % більше до попереднього року¹². Дозволено також поставляти продуктивні набори у формі гуманітарної допомоги (у 2015 р. – понад 4,6 млн комплектів, загалом з серпня 2014 р. по даний

⁹ Портал «Тиждень.ua» від 12.12.2014, «Вугільний договірник» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/125569>

¹⁰ А.Єрмолаєв, І.Клименко, С.Таран, В.Ємець Економіка окупованого Донбасу Київ-2015.- Травень: Нова Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newukraineinstitute.org/media/news/531/file/Donbass15.05.2015.pdf>

¹¹ Вугілля, яке вбиває наших солдат <http://www.epravda.com.ua/columns/2016/07/12/598597/>

¹² Олігархи під наглядом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kurs.if.ua/articles/oligarhy_pid_naglyadom_nepryborkanyu_ahmetov_45820.html

час в обсязі близько 120 млн дол. США). Власність топ-менеджменту ФПГ на окупованих територіях фактично залишається недоторканою з боку представників «ДНР» та «ЛНР»¹³); (2) Група «Індустріальний союз Донбасу» (в м.Алчевськ Луганської обл. розташовані основні металургійні потужності групи «Алчевський металургійний завод» та «Алчевський коксохімічний завод»); (3) «Group DF», основним активом, якої у зоні АТО є хімічне підприємство ПАТ «Концерн Стірол» (м. Горлівка).¹⁴

Довідково. Обсяги «контрабанди» з окупованих територій не знижуються впродовж 2014-2016 рр., масштаби якої можна оцінити за даними короточасної блокади Криму у 2015 р., коли було заблоковано 250 автотранспортних засобів в перший день блокади, кожна з яких перевозить близько 20-22 тон вантажу¹⁵. Провезення товару на окуповані території дозволено біля 8 тисячам суб'єктів господарювання. Так, три тисячі отримали дозвіл на вивезення товарів в інші регіони України. Контрабандисти перетинають лінію розмежування з використанням хабарів та підроблених документів. За оцінками, вартість супроводу вантажного автомобіля з нелегальним товаром коливається від 10 до 100 тис. грн. (волонтери стверджують, що вартість супроводу в окремих випадках досягає 200 тис. грн) або до 20 грн за один кілограм вантажу. Лише у травні 2015 р. затримано 170 вантажних автомобілів без належного документального оформлення. За мінімальною оцінкою загальна вартість їх «супроводу» досягає близько 17 млн грн. На даний час процес незаконного переміщення товарів через лінію розмежування набуває характерних ознак організованої злочинності. Водночас, представники оперативних мобільних груп стверджують, що обсяги щоденних нелегальних платежів на одному блокпості досягають від 1 до 5 млн грн¹⁶. За нашими розрахунками на основі даних Державної служби статистики України з використанням балансового методу, щорічні обсяги контрабанди лише продуктів харчування в окуповані райони досягають близько 3 млрд дол. США.

8. Мотивація «контрабандної» діяльності підсилася також внаслідок анексії АР Крим Російською Федерацією та надання АР Крим Україною статусу вільної економічної зони. Таким чином, товари, ввезені в окупований Крим, прирівнюються до експорту, з пільгами сплати митних платежів та ПДВ¹⁷.

¹³ Хозяин Донбасса Бизнесмен Ринат Ахметов пережил войну и готовится вернуться в политику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://meduza.io/feature/2016/03/25/hozyain-donbassa>.

¹⁴ А.Єрмолаєв, І.Клименко, С.Таран, В.Ємець Економіка окупованого Донбасу Київ-2015.- Травень: Нова Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newukraineinstitute.org/media/news/531/file/Donbass15.05.2015.pdf>

¹⁵ Блокада Криму допомогла реально оцінити гігантські масштаби контрабанди на Донбасі <http://narodna.pravda.com.ua/politics/5602c227d14d6/>

¹⁶ Дисбаланси та механізми розвитку внутрішнього ринку України в умовах воєнних дій на Донбасі : Аналітична доповідь / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Давиденко С. В. та ін.] – Львів : Видавництво ТЗОВ «ЛігаПрес», 2015. – 84 с. - С.29-36.

¹⁷ Крымский треугольник: куда пропадают грузовики из Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/09/24/krymskii-treugolnik-kuda-propadaiut-gruzoviki-iz-ukrainy-ru/>; Мельничук: Через блокаду Криму частина контрабанди піде в Росію через Донбас [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

Оскільки ціни в РФ на товари значно вищі, ніж в Україні, відсутність подвійного оподаткування мотивує контрабандистів. Отже, необхідно прийняти законодавчі та нормативно-розпорядчі акти щодо торгівлі між Україною та АР Крим з метою зменшення рентабельності контрабандних потоків. Через блокаду Криму у 2015 р. частина «контрабанди» на територію РФ спрямовувалася через окуповані території Луганської та Донецької областей.

***Довідково.** Спостерігаються факти, коли контрабандний товар постачається з Молдови транзитом через Україну в Крим. В дійсності товар вивантажується на території України, а пусті вантажівки перетинають адміністративний кордон з тимчасово окупованою АР Крим, що ускладнює ідентифікацію контрабанди.*

За опосередкованою оцінкою обсягів контрабанди між Україною і окупованою АР Крим лише в квітні-серпні 2015 р. «чистий нелегальний (контрабандний) відтік» вантажних транспортних засобів (основного логістичного джерела контрабандних потоків) з України через АР Крим на територію РФ становив приблизно 3 тис. автотransпортних засобів, що підтверджує ознаки масштабної організованої злочинності. За даними спільних оперативних мобільних груп протидії контрабанді через лінію розмежування,¹⁸ які складаються з українських військових, представників добровольчих батальйонів і волонтерів¹⁹, нелегальний перетин лінії розмежування через блокпости, прискорення їх перетину або нелегальне оформлення документів на перетин, обсяги хабарів як терористичних утворень «ЛНР» та «ДНР», так і окремих представників влади України, становлять від 0,5 до 1,0 тис. грн з однієї особи та близько 1500-2000 грн з легкового автомобіля.

Інтенсифікація тіньових процесів, пов'язаних зі згаданою ситуацією на Півдні та Сході України, істотно вплинула на рівень тіньової економіки в Україні. За даними Державної служби статистики і використанням методу розрахунку мінізації економіки «витрати населення – роздрібний товарооборот» можна припустити, що за I квартал 2015 р. рівень тіньової економіки збільшився до відповідного періоду 2014 р. на 8 в.п. (до 72 % офіційного обсягу ВВП)²⁰. За даними Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму²¹, а також наших оцінок, обсяг нелегальних фінансових потоків з України у 2013 р. становив 13,9 млрд дол. США, у 2014 р. – 18,4 млрд, а у 2015 р. – 21,3 млрд.

9. Політична та економічна несаможиттєвість і, відтак, значна залежність

<http://ua.112.ua/kryminal/melnychuk-cherez-blokadu-krymu-chastyna-kontrabandy-pide-v-rosiiu-cherez-donbas-260088.html>.

¹⁸ Донбас. Реалії": Боротьба з контрабандою на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstream.tv/videos/donbas_realities_fighting_smuggling_in_donbas#.VgqyxOyqpBc.

¹⁹ Лащ А. Генерали заробляють мільйони на контрабанді та хабарах на Донбасі/ Андрій Лащ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/2034855-generaliz-zaroblajut-mljoni-na-kontraband-ta-habarah-na-donbas.html>; Волонтер перед смертю викрив схеми контрабанди на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ar.volyn.ua/20150907-volonter-pered-smertyu-vukryv-shemy-kontrabandy-na-donbasi/>.

²⁰ Дисбаланси та механізми розвитку внутрішнього ринку України в умовах воєнних дій на Донбасі : Аналітична доповідь / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Давиденко С. В. та ін.] – Львів : Видавництво ТЗОВ «ЛігаПрес», 2015. – 84 с. – С.29-36.

²¹ Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. – Київ. – Державна служба фінансового моніторингу України при підтримці ОБСЄ (OSCE) – 231 с.

самопроголошених «республік» від фінансової допомоги РФ зумовлюють квазі-економічну інтеграцію окупованих територій в російську економічну систему. На даний час, на окупованих територіях Донбасу поступово утверджується «рубльова зона», а з березня 2015 р. – почала діяти мультивалютна зона, коли місцевим мешканцям «дозволили» розплачуватися гривнею, рублями, доларами США і євро. При цьому з грошового обігу «республік» поступово зникає гривня, поступаючи російським рублям. Оскільки, на окупованих територіях відсутня банківська система, проведення зовнішньоекономічних операцій та безготівкових розрахунків значно ускладнене. Так, на сьогодні здійснення оплати зовнішніх поставок з РФ місцевими компаніями, що мають рахунки у центральних банках «республік», можливе лише через банк Південної Осетії або російські кредитні спілки²².

10. Залишається непрозорою й ситуація із соціальним забезпеченням громадян України на окупованих територіях. Як зазначає прем'єр міністр України, громадянам, що залишаються проживати в окупованих регіонах соціальні виплати будуть продовжувати нараховувати з можливістю їх одержання після звільнення цих територій. Однак, необхідно зауважити, що належні суми населенню, згідно з Указом, буде виплачено з відповідними відрахуваннями за спожиті ним енергоресурси, які й надалі постачаються на окуповані території (за словами очільників уряду – для уникнення гуманітарної катастрофи в регіоні). Останнє рішення було, вочевидь, дискусійним, оскільки, як зазначають експерти, такі поставки можуть стати полем для нових зловживань, насамперед із постачанням газу. За оглядом публікацій, систематизацією і узагальненням експертних оцінок йдеться орієнтовно про один млрд кубометрів газу лише за зиму 2016 р.)²³.

До основних джерел тіньових фінансових потоків забезпечення терористичних формувань на окупованих територіях можна віднести:

²² Економічна ситуація на окупованих територіях Донбасу <http://newukraineinstitute.org/new/583>

²³ Складні часи – складні рішення: економічна ізоляція Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=646:okupovani-teritoriji-na-skhodi-ukrajini&catid=8&Itemid=350.

- 1) російські спецслужби²⁴;
- 2) кошти фізичних осіб, у тому числі з оточення колишнього президента В. Януковича²⁵;
- 3) вітчизняні фінансово-промислові групи (так, за даними СБУ терористи використовували талони на понад тисячу тон палива, одержані від керівництва мережі АЗС «Паралель», яка належить одному з олігархів України,²⁶);
- 4) доходи від реалізованої контрафактної тютюнової продукції на окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях²⁷;
- 5) розкрадання металу на підприємствах та шахтах (до знищених промислових об'єктів з метою отримання нелегального доходу від реалізації чорного металу, зокрема відносяться: «Вторчермет», «Шахта ім. Межинського», вагонне депо в селищі Чернухіно (Луганська обл.);
- 6) збори терористів²⁸, пов'язані з пропуском транспорту з продуктами харчування, побутовою хімією, промисловими товарами тощо;
- 7) поширення нових специфічних нелегальних послуг, зокрема: допомога в оформленні статусу переселенця для отримання пенсії в Україні; автоперевезення між окупованими і звільненими містами; переведення в готівку платежів з банківських карток, оформлення перепусток для виїзду із зони АТО²⁹.

У ході проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та

²⁴ Російські спецслужби розгорнули на Донбасі штаби та полігони, теракти відбуваються під їх керівництвом - СБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/1062485-rosiyski-spetsslujbi-rozgorнули-na-donechchini-shtabi-ta-poligoni-terakti-vidbuvayutsya-pid-jih-kerivnitstvom-sbu.html>

²⁵ Бойовиків на Донбасі фінансують Янукович та Курченко – СБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7days-ua.com/news/bojovukiv-na-donbasi-finansuyut-yanukovych-ta-kurchenko-sbu-video/>

²⁶ СБУ оприлюднила докази причетності Ахметова до фінансування бойовиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/sbu_oprilyudnila_dokazi_prichetnosti_ahmetova_do_finansuvannya_bojovukiv_n602398.

²⁷ «Експорт республік» Донбасу: алкоголь, сигарети та вугілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mobile.tyzhden.ua/news/134707>.

²⁸ СБУ затримала ватажка луганської банди "Рим" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espreso.tv/news/2016/09/14/sbu_zatrymala_vatazhka_luganskoji_bandy_quotrymquot.

²⁹ Переселенці й недополітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/pereselenci-y-nedorpolitika-.html>.

фінансуванню тероризму (ФТ) виявлено наступні незаконні канали перерахування коштів:

- переведення коштів на карткові рахунки фізичних осіб, що здійснюють терористичну (сепаратистську) діяльність;
- вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарської діяльності на потреби так званих високопосадовців «ДНР» та «ЛНР»;
- використання «конвертаційних» центрів;
- збір коштів у соціальних мережах під виглядом благодійної допомоги фізичними особами;
- перерахування коштів за допомогою електронних платіжних систем.

Довідково: Генеральною прокуратурою України впродовж 2014 – I півріччя 2016 рр. обліковано 3,1 тис. кримінальних правопорушень за злочини, передбачені статтями 258-258-5 ККУ (за вчинення злочинів, проти громадської безпеки) (у 2014 – 894 од., у 2015 р. – 349 од., у I половині 2016 р. – 449 од.) з використанням вище згаданих джерел та каналів незаконних фінансових потоків.³⁰

Зважаючи на істотну загрозу національній безпеці внаслідок проведення гібридної чи явної війни проти України, Президент України П. Порошенко під час засідання Ради безпеки в рамках 71-ї сесії Генеральної асамблеї ООН у жовтні 2016 р. закликав ООН виробити механізм для того, щоб офіційно документувати докази агресії РФ та покарати її за незаконне захоплення території АР Крим і «...передбачити чітку відповідальність для агресора, згідно зі статутними принципами ООН^{31;32;33}. Крім того, у листопаді 2016 р. Президент України П. Порошенко та Президент Словенії Б. Пахор підписали спільну декларацію, в якій обидві сторони визнали факт агресії РФ

³⁰ ³⁰ Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. – Київ. – Державна служба фінансового моніторингу України при підтримці ОБСЄ (OSCE) – 231 с.

³¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vedomosti-ua.com/32993-poroshenko-rf-agressor-kotoryu-dolzhen-ponesti-nakazanie.html>.

³² Український президент доніс до світового співтовариства ситуацію з військовою агресією Росії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/pro-scho-govoriv-poroshenko-na-genasambleyi-oon-povniyu-tekst-vistupu-503269.html>.

³³ Порошенко в ООН: нам потрібне припинення російської агресії проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/news/28000731.html>.

проти України на Донбасі³⁴.

У випадку розгортання повномасштабної агресії з боку РФ проти України необхідно здійснити низку заходів у таких площинах:

1) юридичній: збір доказової бази та подання відповідних звернень до міжнародних інституцій у формі претензій до РФ щодо відшкодування щорічних збитків, які завдаються Україні та її громадянам діями країни-агресора в АР Крим та окупованих районах Донецької та Луганської областей; відміна дії вільної економічної зони «Крим» через прийняття відповідного законодавчого акту; визнання подій у АР Крим і в окупованих районах Донецької та Луганської областей форс-мажорними обставинами, що звільняє українських суб'єктів господарювання від зобов'язань перед контрагентами на окупованих територіях; прийняття Закону України «Про покарання за контрабанду в АР Крим та окуповані райони Донецької та Луганської областей з залученням третіх країн;

2) фінансово-економічній: (а) нормативно-розпорядче закріплення заборони: акредитації для представництв російських компаній і банків в Україні; допуску російських та афільованих з ними компаній до купівлі державних облігацій та акцій українських корпорацій на вторинному ринку в процесі приватизації; емісійно-інкасаційних операцій та обслуговування комерційних банків з боку Нацбанку України³⁵; здійснення операцій з переведення інвестицій, прибутків, кредитів з української території до РФ; проведення розрахунків російськими рублями на міжбанківському ринку України та виключення рубля з переліку валют для міжнародних розрахунків за участю українських фінансових і нефінансових організацій; перерахувань, субсидій, дотацій й

³⁴ Словения первой из стран ЕС признала агрессию России против Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrnews.info/lenta/news_full.php?id=362461.

³⁵ Економіка безглуздої війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/55892-ekonomika_bezgluzdoji_vijni/print

субвенцій з державного бюджету, пенсійного і соціальних фондів України бюджетним, пенсійним установам і небюджетним організаціям АР Крим та окупованих районів Донецької і Луганської областей; (б) невідкладна переорієнтація українських підприємств, що співпрацюють з російським суб'єктами господарювання на інші ринки та інших міжнародних партнерів; (в) припинення купівлі вугілля та інших товарів з окупованих територій.

Зазначені заходи дозволять мінімізувати тіньові фінансові потоки у короткостроковій перспективі з метою зміцнення фінансової безпеки України.

Провідний науковий співробітник РФ НІСД у м. Львові, д.е.н. Флейчук М.І.,

Головний науковий співробітник РФ НІСД у м. Львові, д.е.н. Мокій А.І.